Riskihindamise instrumendi väljatöötamine sotsiaalhoolekandelise abivajadusega inimeste tuvastamiseks

Siim Espenberg
Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE

24.01.2024

TARTU ÜLIKOOL
RAKE
1632

Taust

- Vanemaealiste arv ja osakaal on Eesti rahvastikus kiiresti kasvanud ja prognoosid näitavad selle trendi jätkumist
- Paljud vanemaealised elavad üksi
- Sotsiaalhoolekanne on üks kohalike omavalitsuste olulistest ülesannetest
- Erinevad uuringud ja analüüsid näitavad, et senisest rohkem on vaja proaktiivset ja ennetavat tegevust

Eesmärk

Abistada kohalikke omavalitsusi sotsiaalhoolekandelise abivajadusega eakate väljaselgitamisel ja arendada välja riiklikult kogutavatel andmetel põhinev süsteemne korraldusmudel, mis aitaks senisest varem ja lihtsamalt tuvastada vanemaealisi, kes võivad vajavad sotsiaalhoolekandelist abi.

Seejuures on fookus tervise- ja sotsiaalvaldkonna integratsioonil, kuna abivajaja jaoks on tähtis, et mõlemad süsteemid toimiksid sünergiliselt ja vajalike teenuste kättesaamine oleks sujuv.

Metoodika

- Õigusanalüüs
- Andmekogude ja registriandmete analüüs
- Teiste riikide kogemuse analüüs
- Eestis rakendatud pilootprojektide ülevaade
- Lahenduste valideerimine kohalike omavalitsustega

Õiguslik analüüs

Õigusanalüüsi peamiseks **eesmärgiks** oli anda hinnang, kas algoritmipõhise hindamisinstrumendi kasutuselevõtmine on kooskõlas põhiseadusega ja Euroopa Liidu õigusega

Peamised tulemused

RISK instrumendi põhiõiguslik riive ja isikuandmete töötlemine oleks ulatuslik ja intensiivne

- RISK instrumendi rakendamiseks oleks vaja töödelda paljusid isikuandmeid, mida seejuures töödeldaks muul kui algselt ette nähtud eesmärgil
- Samuti näeks RISK instrument ette suure arvu isikute – kõikide registritesse kantud 65-aastaste ja vanemate inimeste ning nendega koos elavate inimeste – isikuandmete töötlemise
- Töödeldavad andmed puudutaksid mh erilist kaitset vajavaid terviseandmeid ja muid tundlikke andmeid, sh teavet sotsiaalabi ja sotsiaalteenuste taotluse kohta

Õiguslik analüüs

- Nii siseriikliku kui ka EL õiguse alusel ei tohi andmetöötlus toimuda ainult andmete töötlemise eesmärgil ning tuleb arvestada, et andmetöötluse tulemusena saadud teavet on võimalik eesmärgipäraselt kasutada vaid tingimusel, et on olemas piisav ressurss, et saadud info põhjal astuda järgmisi samme
- Eelnevast tulenevalt ei ole riigil ega KOVil sisuliselt võimalik vältida olukorda, kus ta on kohustatud RISKi lahenduse rakendamisel selgunud riskiskoori tõttu potentsiaalse abivajajaga ühendust võtma ja tema abivajadust terviklikult hindama
- Vanemaealiste sotsiaalhoolekandes tuvastatud probleemide lahendamiseks ei pruugi RISK instrument olla kõige leebem toimiv lahendus ning soovitud eesmärkide saavutamiseks tuleks rakendada põhiõigusi vähem piiravaid ja vähemate andmete töötlemist nõudvaid meetmeid

Kasutada plaanitud andmekogud

- STAR
- SKAIS
- Tervisekassa
- Ehitusregister
- Rahvastikuregister
- (Tervise infosüsteem)

Register	Tunnused andmemudelisse	Kaetus	Kiirus
STAR	•Kõik inimese pöördumised KOVi poole •Inimesele osutatud SHSi teenused ja toetused - väljund	**Omavalitsuste lõikes varieeruv. Puudub range klassifikatsioon**	- Osades operatiivandmed - Osades tagantjärgi
SKAIS	•Puue, määramise algus ja kehtivuse lõpp •Pensioni liik ja suurus •Riigipoolse soodustusega abivahendid	Kõikne	- Operatiivandmed - Tegelik puue / vajadus varem
Tervise-kassa	•Inimesele osutatud raviteenused ja inimestele pandud diagnoosid päringule eelneva 24 kuu jooksul EHK arvete andmete põhjal	Kõikne peamiste riskitegurite osas (traumat., ortop., nägemine, neur.)	- Min järgmise kuu 10. kuupäevaks - Viitaeg
Ehitus-register	•Rahvastikuregistri järgi toodud aadressil oleva eluaseme liik •Ehitise kütmisliik, korruste arv, liftide olemasolu	Kõikne, viimane info vaid, ajakohasus	- Viitaeg, aga vähem oluline
Rahvastiku-register	•Isiku info (sünnikpv, surma, kpv, sugu) •Elukoha aadress •Samal aadressil elavate inimeste arv, vanus, sugu	Kõikne *(Vigadega)*	Operatiivne

Abinõud ja pöördumised 65+ inimestele võrreldes rahvaloenduse andmetega 2021

Väga suur varieeruvus

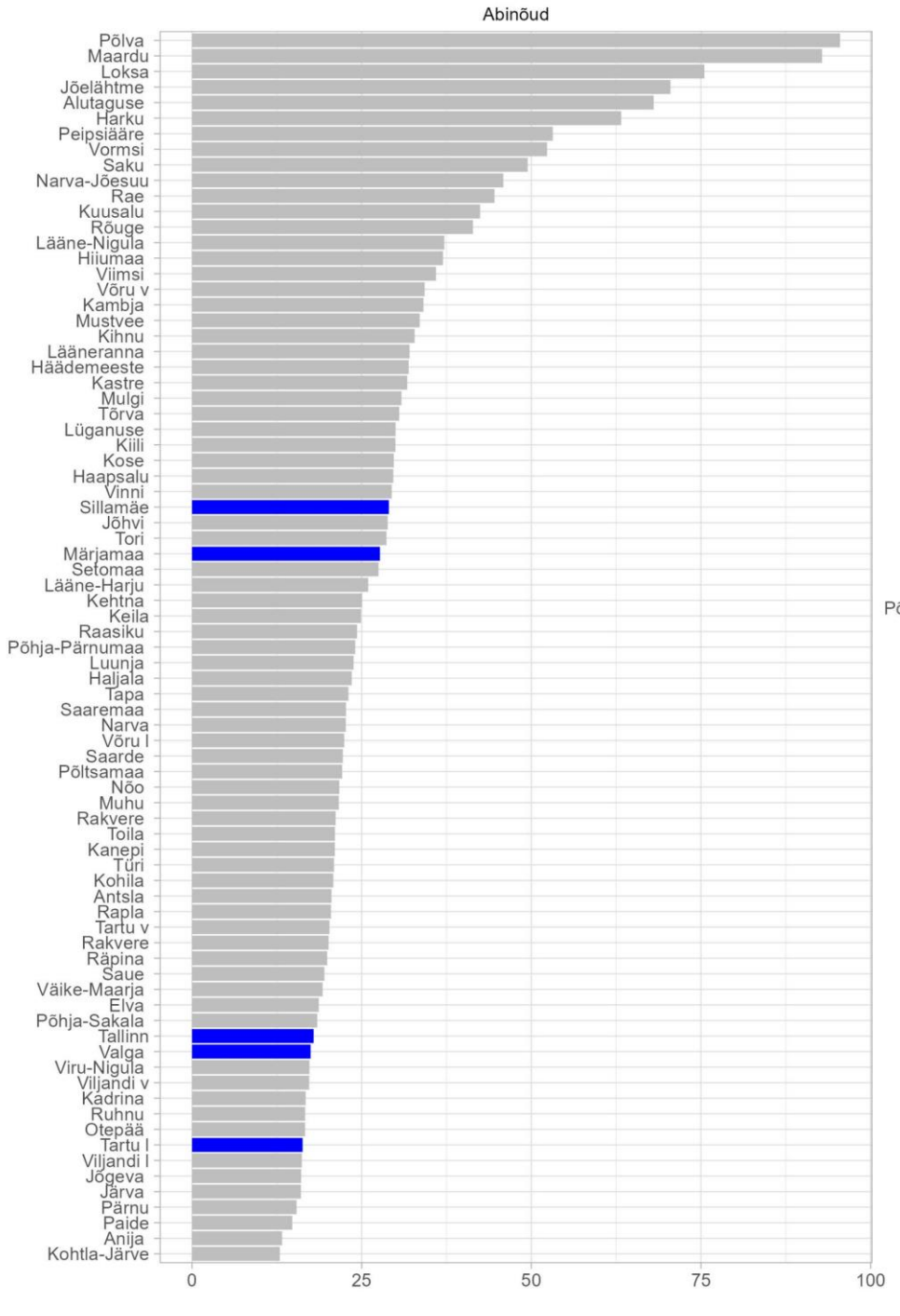

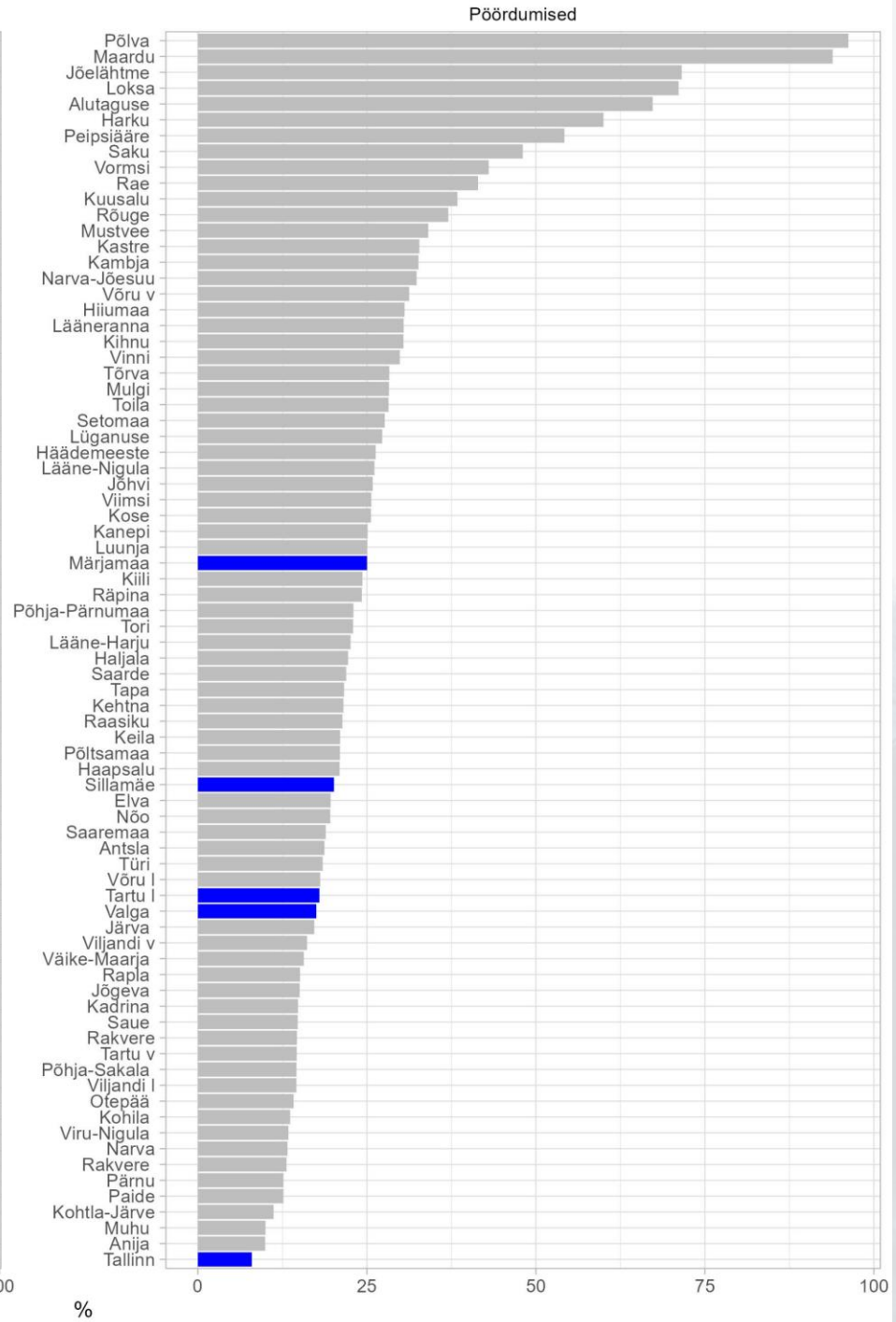

Järeldused andmete kohta

- Registrite seisund, sh STAR, ei ole veel sobilik andmeteaduslike mudelite hindamiseks (kaetus, täpsus, definitsioonid, operatiivsus)
- Kõikide registrite põhimäärused ei luba kasutada andmeid inimeste seisundi hindamiseks riskimudelites
- Kasutatavate andmete hulk (nii inimeste kui tunnuste osas) on ebaproportsionaalne otsitava sihtrühma suurusega

=> on paremaid alternatiive sihtrühma leidmisel

Teiste riikide kogemused

- SPARRA riskiskooride arvutamine Šotimaal
- Ennetavad kodukülastused Taanis ja Norras
- Tervishoiu ja sotsiaalvaldkonna infovahetusest Hollandis
- Südame-veresoonkonna haiguste ennustamine Uus-Meremaal

Vanus ei pruugi olla ainsaks määravaks tunnuseks

Taani juhistes näiteks järgnevad:

- eakad, kes on kaotanud elukaaslase/abikaasa;
- eakad, kes on haiglast välja kirjutatud;
- eakad, kes on lõpetanud rehabilitatsiooniprogrammi;
- üksi elavad eakad mehed;
- madala hariduse ja/või lühikese töökogemusega eakad;
- tõsiselt haige elukaaslase/abikaasaga eakad;
- mitte-Lääne kultuuriruumi taustaga eakad;
- raske haigusega eakad;
- mitme samaaegse haigusega eakad (multimorbiidsus);
- korraga palju erinevaid ravimeid tarvitavad eakad;
- halvenenud toitumisseisundiga eakad;
- üksikud või sotsiaalselt isoleeritud eakad;
- kukkunud eakad;
- kuulmis- või tajukahjustusega eakad;
- ravimeid või alkoholi kuritarvitanud eakad;
- varem pensionile jäänud eakad;
- sageli oma arsti külastavad eakad.

Eestis rakendatud pilootprojektid

- Paikkondlike tervishoiu- ja sotsiaalteenuste integreerimise pilootprojekt ehk PAIK projekt
- Insuldi juhtprojekt
- Hoolduse koordinatsiooni pilootprojekt
- Kodukeskkonna vigastusriskide hindamise ja vähendamise metoodika loomine ja piloteerimine ning seda toetavad tegevused

Kohalike omavalitsuste vaade

- Tööks vajalike andmestike ja infosüsteemide hulk ei tohiks kasvada, pigem võiks see tulevikus väheneda lähtuvalt paremast andmevahetusest
- Andmete vahetamisest ja jagamisest kasu saamisel on määrava tähtsusega andmete kvaliteet
- Andmete vajaduse osas on tõhusa töö tegemisel kõige olulisem ligipääs teenuste osutamiseks vajalikele terviseandmetele, kuid samuti on tähtsad PPA ja Päästeameti hinnatud riskitegurid, SKA ja Töötukassa hindamiste andmed
- Kuna andmete jagamine on õiguslikult komplitseeritud, on oluline soodustada seda, et inimesed annaksid nõusoleku oma andmete edastamiseks
- Ennetustööd soovitakse teha, aga hinnatakse, et sotsiaaltöötajate praeguse koormuse juures on uute kohustuste lisamine nende tööplaani ebarealistlik

Võimalikud lahendused

1. Ühtne platvorm digitaalsetele tervise- ja sotsiaalvaldkonna andmetele
2. Ühtsed standardid
3. Nõusolekupõhine andmete jagamine
4. Andmete kaitse tõhustamine
5. Koolitused
6. Valdkondade vahelised koostöökogud
7. Andmete jagamise tähtsuse selgitamine laiemale avalikkusele
8. Tagasisidemehhanismide arendamine
9. Andmete jagamise ja kasutamise pilootprogrammide kasutamine
10. Teatud vanuses või muude kriteeriumide alusel regulaarsete kodukülastuste tegemine

Ettepanekud

1. Tervise- ja sotsiaalvaldkonna andmekogude ühendamine ja senisest efektiivsem ligipääs vajalikele andmetele, mille abil abivajajaid tuvastada ja toetada, kasutades PAIK projekti kogemust ja selles välja arendatud Teleskoop lahendust
2. Võrgustikutöö arendamine ja laiendamine üle Eesti, kasutades PAIK projekti ja hoolduse koordinatsiooni projekti kogemusi ning määratledes, kes seda tööd piirkondlikult koordineerib ja kuidas saavutatakse osapoolte vahel püsivad koostöölepped
3. Olemasolevate ja kogutavate andmete kvaliteedi tõstmine ja ühtlustamine (sh andmete võrreldavuse tagamiseks), kasutades Eesti praktikute kogemusi ning süsteemseid lahendusi teistest riikidest
4. Teatud vanuses ja muude kriteeriumide alusel n-ö automaatsete kodukülastuste tegemine sotsiaalvaldkonna ja tervishoiu koostöös, kasutades Taani kogemusi ja Päästeameti kodukülastuste projekti tulemusi
5. Pidev õpe ja koolitus (sh koostöös (kõrg)haridusasutustega), sh teiste osapoolte vastutusalade ja ülesannete kohta, et koostöö sujuks tõhusamalt

Aitäh!

Siim Espenberg
tel 526 2195
siim.espenberg@ut.ee

TARTU ÜLIKOOL
RAKE
1632